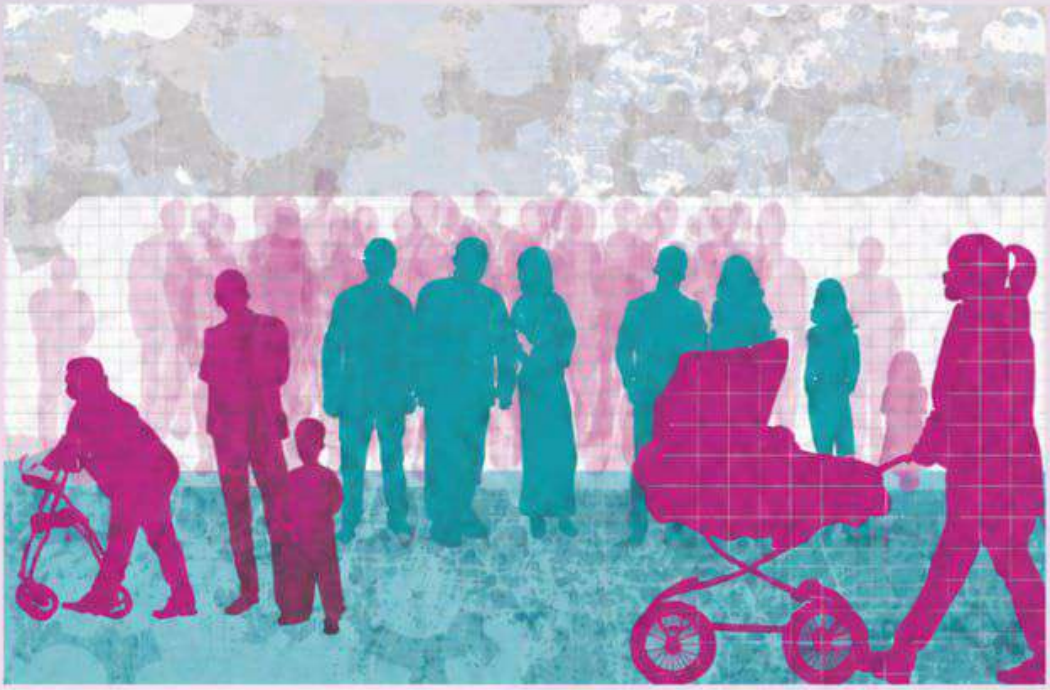
DEMOGRAFIYA VA MEHNAT BOZORI

DEMOGRAPHCY
AND LABOR ECONOMICS

V
SON

2026

Elektron ilmiy-ommabop jurnal

(+998) 50-005-45-69
https://t.me/demografiya_mehnatbozori
demografiya_mehnat_bozori@mail.ru

DEMOGRAFIYA VA MEHNAT BOZORI

2026-yil
5-son

Elektron ilmiy-ommabop jurnal
Электронный научно-популярный журнал
Electronic popular science journal

BOSH MUHARRIR:
Umurzoqov Bahodir Xamidovich

MUHARRIR:
Bahriddinova Muazzam Azam qizi

TAHRIR HAY'ATI:
Abduraxmonov Qalandar Xodjaevich, i.f.d., akademik.
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof.,
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof.,
Axmedov Durbek Qudratillaevich, i.f.d., professor
Umurzakov Baxodir Xamidovich, i.f.d., prof.,
Zokirova Nodira Qalandarovna, i.f.d., prof.,
Abduraxmonova Gulnora Qalandarovna, i.f.d., prof.,
Mamadaliyeva Xafiza Xoldarovna, i.f.d., prof.,
Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, i.f.d., prof.,
Arabov Nurali Uralovich, i.f.d., prof.,
Irmatova Aziza Baxromovna, i.f.d., prof.,
Tojiyeva Zulxumor Nazarovna, g.f.d., professor
Isayev Faxriddin Ikramovich, i.f.d., prof.
Usmanov Anvar Saidmaxmudovich, i.f.d., professor
Qodirov Abdurashid Madjidovich, i.f.d., professor
Hermann Sterzinger, i.f.d., professor (Germaniya)
Ibragimov Lutfullo Ziyadullayevich, DSc., professor
Qurbonov Paxlavon Rustamovich, DSc, dotsent
Shakarov Zafar Gaffarovich, PhD, dotsent
Gulmurodov Kamoliddin Abduqodir o'g'li, PhD
Hamrokulov Mirabbos Ortiqovich, PhD
Maxmudov Asliddin Sirojiddin o'g'li, PhD
To'xtayeva Xurshida Farxodovna, PhD

MUNDARIJA

Umurzakov Bahodir Hamidovich
O‘zbekiston aholisining 2050-yilgacha demografik rivojlanish konsepsiyasi: ustuvor muammolar va maqsadli ko‘rsatkichlarni baholash..... **3**
Mamadaliyeva Xafizaxon Xoldarovna, Bahriddinova Muazzam Azam qizi
Reproduktiv jarayonlardagi demografik paradokslar va ularning raqamli transformatsiya sharoitida namoyon bo‘lishi: O‘zbekiston uchun dalillar va tadqiqot modeli..... **14**
Xamdamov Shoh-Jaxon Raxmat o‘g‘li, Sodiqjonov Lochinbek Bahromjon o‘g‘li
Suv resurslarining barqaror rivojlanishga ta’siri: O‘zbekiston, Tojikiston va Ozarbayjon misolida..... **30**
Ashurzoda Luiza Muxtarovna
Oliy ta’lim qamrovining kengayishi va ta’lim sifati o’rtasidagi nisbat..... **42**
Gulmurodov Kamoliddin Abduqodir o‘g‘li
Inson kapitali sifatini oshirishning innovatsion iqtisodiyotga ta’sirini baholash..... **51**
Nishanova Zulxayo Bahromovna
Mehnat migrantlari pul o‘tkazmalariga qaramlik va uning O‘zbekiston iqtisodiyotining tarkibiy transformatsiyasiga ta’siri..... **62**
Асқарова Муҳаббат Ибрахимовна
Ёшлар учун рақамли бандлик имкониятлари ёшлар бандлигини таъминлашнинг самарали ечими сифатида..... **79**
Баҳриддинова Муаззам Азам қизи
Ўзбекистонда аҳолининг такрор барпо бўлиш жараёнларининг меҳнат ресурслари шаклланишига таъсирини баҳолаш (2026 йил аҳоли рўйхатга олиш натижалари асосида)..... **89**
Гафурова Зебохон Дильшод кизи
Формирование устойчивой модели экономического роста регионов Узбекистана на основе цифровых и экологических инноваций..... **100**
Usmonov Anvar Saidmahmudovich
O‘zbekistonda ichki va tashqi migratsiya jarayonlari transformatsiyasi va uning urbanizatsiya jarayonlariga ta’siri..... **110**
Qilichov Ulug‘bek Rustam o‘g‘li
Yoshlar bandligi va demografik dividend: o'zbekiston mehnat bozoridagi tendensiyalar va ustuvor yo'nalishlar..... **117**
Omanova Kamola Botir qizi
O‘zbekistonda ayollar bandligi va ta’limi bilan tug‘ilish ko‘rsatkichlari o‘rtasidagi bog‘liqlik: hududiy va tarmoq tahlili..... **126**
Hamrokulov Mirabbos Ortiqovich
Demographic trends and their impact on labour market activity in uzbekistan: evidence on the demographic window of opportunity..... **139**
Нуруддинова Адиба Газиевна
Неформальная занятость: масштабы и пути дальнейшей формализации..... **150**

O‘ZBEKISTONDA ICHKI VA TASHQI MIGRATSIYA JARAYONLARI TRANSFORMATSIYASI VA UNING URBANIZATSIYA JARAYONLARIGA TA’SIRI

Usmonov Anvar Saidmahmudovich
i.f.d., professor,
TDIU huzuridagi ilmiy-tadqiqot markazi,
G.V. Plexanov nomidagi RIU Toshkent filiali
kafedrasi professori

Annotatsiya. *Maqolada O‘zbekistonda ichki va tashqi migratsiya jarayonlarining transformatsiyasi hamda uning urbanizatsiya jarayonlariga ta’siri tahlil qilingan. 2010–2024-yillarda migratsiya saldosi manfiyligicha qolgan bo‘lsa-da, uning hajmi – 44 ming kishidan –8,6 ming kishigacha qisqargan; bu aholi harakatining mutlaq kamayishi emas, balki uning shakli va hududiy yo‘nalishlaridagi o‘zgarishlarni ko‘rsatadi. 2025-yil 1-chorak ma’lumotlariga ko‘ra, 63 077 nafar aholi kelgan va 65 126 nafar ketgan, ichki migratsiya umumiy harakatning deyarli 99 foizini tashkil etgan; Toshkent shahrida saldo +4 806 kishi, Qashqadaryoda –1 808 kishi. 2024-yilda xorijdagi mehnat migrantlari soni 1,3 mln nafardan oshgan va pul o‘tkazmalari 14,8 mlrd AQSH dollariga yetgan. Maqolada migratsiya urbanizatsiyani rag‘batlantiruvchi omil sifatida, shu bilan birga hududiy nomutanosiblikni kuchaytiruvchi omil sifatida baholanib, hududiy muvozanatni ta’minlash bo‘yicha takliflar berilgan.*

Kalit so‘zlar: *ichki migratsiya, tashqi mehnat migratsiyasi, migratsiya saldosi, urbanizatsiya, pul o‘tkazmalari, hududiy nomutanosiblik, Toshkent shahri, O‘zbekiston.*

ТРАНСФОРМАЦИЯ ВНУТРЕННИХ И ВНЕШНИХ МИГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В УЗБЕКИСТАНЕ И ЕЁ ВЛИЯНИЕ НА УРБАНИЗАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ

Усмонов Анвар Саидмахмудович
д.э.н., профессор,
научно-исследовательского центра при ТГЭУ;
профессор кафедры Ташкентского филиала
РЭУ им. Г.В. Плеханова

Аннотация. *В статье проанализирована трансформация внутренних и внешних миграционных процессов в Узбекистане и её влияние на урбанизацию.*

В 2010–2024 гг. сальдо миграции оставалось отрицательным, однако его объём сократился с –44 тыс. до –8,6 тыс. человек, что свидетельствует не об абсолютном снижении мобильности населения, а об изменении её формы и территориальной направленности. По данным за I квартал 2025 г., прибыло 63 077 и выбыло 65 126 человек, при этом на внутреннюю миграцию приходится почти 99 % общего движения; сальдо г. Ташкента составило +4 806 человек, Кашкадарьинской области – –1 808 человек. В 2024 г. число трудовых мигрантов за рубежом превысило 1,3 млн человек, а денежные переводы достигли 14,8 млрд долл. США. Миграция рассматривается как фактор, стимулирующий урбанизацию, и одновременно как фактор, усиливающий территориальные диспропорции; предложены меры по обеспечению территориального баланса.

Ключевые слова: *внутренняя миграция, внешняя трудовая миграция, сальдо миграции, урбанизация, денежные переводы, территориальные диспропорции, г. Ташкент, Узбекистан.*

TRANSFORMATION OF INTERNAL AND EXTERNAL MIGRATION PROCESSES IN UZBEKISTAN AND ITS IMPACT ON URBANIZATION

Usmonov Anvar Saidmakhmudovich
DSc (Economics), Professor, Research Centre under Tashkent State University of Economics;
Professor, Tashkent Branch of Plekhanov Russian University of Economics

Abstract. *The article analyses the transformation of internal and external migration in Uzbekistan and its impact on urbanization. In 2010–2024 net migration remained negative, but its volume narrowed from –44 thousand to –8.6 thousand people, which points to a change in the form and territorial direction of mobility rather than its absolute decline. In Q1 2025, 63,077 people arrived and 65,126 departed, with internal migration accounting for almost 99% of total movement; the net balance was +4,806 in Tashkent city and –1,808 in Kashkadarya region. In 2024 the number of labour migrants abroad exceeded 1.3 million and remittances reached USD 14.8 billion. Migration is assessed both as a factor stimulating urbanization and as a factor deepening regional imbalances; proposals for achieving territorial balance are put forward.*

Keywords: *internal migration, external labour migration, net migration,*

urbanization, remittances, regional disparities, Tashkent city, Uzbekistan.

Kirish. Hozirgi globallashuv sharoitida migratsiya va urbanizatsiya jahon miqyosidagi eng muhim ijtimoiy-iqtisodiy hodisalardan biridir. Aholining hududiy harakatchanligi va shaharlashuv jarayonlari o‘zaro chambarchas bog‘liq bo‘lib, iqtisodiy rivojlanish, mehnat bozorining shakllanishi va aholi joylashuvi tizimiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Shu nuqtai nazardan migratsiya jarayonlari transformatsiyasi va uning urbanizatsiyaga ta’sirini o‘rganish dolzarb ilmiy masalalardan biridir.

O‘zbekistonda so‘nggi yillarda aholi sonining o‘sishi, mehnat resurslari bosimining ortishi va shaharlashuv jarayonlarining jadallashuvi migratsiya oqimlarining mazmuni va yo‘nalishlarida o‘zgarishlarni keltirib chiqarmoqda. 2010–2024-yillarda migratsiya saldosi manfiyligicha qolgan, biroq uning hajmi –44 ming kishidan –8,6 ming kishigacha qisqargan (IOM, 2025). Bu aholi harakatining mutlaq kamayishi emas, balki uning shakli va hududiy yo‘nalishlarida transformatsiya yuz berayotganini ko‘rsatadi. Ichki migratsiyada aholining yirik shaharlarga, xususan Toshkent shahriga jamlanishi urbanizatsiyaning kuchayishiga xizmat qilmoqda. Tashqi migratsiya ham urbanizatsiyaga bilvosita ta’sir ko‘rsatadi: 2024-yilda xorijda mehnat qilayotgan fuqarolar soni 1,3 mln nafardan oshgan, ular yuborgan pul o‘tkazmalari esa 14,8 mlrd AQSH dollariga yetgan.

Migratsiya jarayonlari huquqiy jihatdan tartibga solingan: “Tashqi mehnat migratsiyasi to‘g‘risida”gi Qonun va migratsiya sohasiga oid Prezident farmon hamda qarorlari sohaning institutsional asosini tashkil etadi (O‘zbekiston Respublikasi, 2020). Aholi joylashuvi va shaharlashuv jarayonlarini tartibga solish davlat siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biridir.

Tadqiqotning **maqsadi** — O‘zbekistonda ichki va tashqi migratsiya transformatsiyasining urbanizatsiya jarayonlariga ta’sirini aniqlash va hududiy muvozanatni ta’minlash bo‘yicha takliflar ishlab chiqishdir. **Vazifalar:** (1) migratsiya saldosining 2010–2024-yillardagi o‘zgarishini baholash; (2) ichki migratsiyaning urbanizatsiya markazlariga yo‘nalishini hududlar kesimida tahlil qilish; (3) tashqi migratsiya va pul o‘tkazmalarining shaharlar rivojidagi o‘rnini aniqlash; (4) urbanizatsiyaning hududiy nomutanosiblik bilan bog‘liqligini ko‘rsatish.

Adabiyotlar va manbalar sharhi.

Mavzu bo‘yicha axborot bazasini huquqiy hujjatlar va xalqaro tashkilotlar hisobotlari tashkil etadi. Tashqi mehnat migratsiyasining huquqiy asoslari “Tashqi mehnat migratsiyasi to‘g‘risida”gi Qonunda belgilangan (O‘zbekiston Respublikasi,

2020). O‘zbekistondagi migratsiya vaziyati, hududlar kesimidagi ko‘chib kelganlar va ko‘chib ketganlar soni hamda pul o‘tkazmalari bo‘yicha eng yangi ma’lumotlar Xalqaro migratsiya tashkilotining 2025-yil yanvar–mart hisobotida keltirilgan (IOM, 2025). Mavjud manbalar migratsiyaning hajmi va yo‘nalishini yoritadi; migratsiya transformatsiyasini urbanizatsiya bilan bog‘liq holda, hududlar kesimida tahlil qilish masalasi esa yetarlicha ishlanmagan. Maqola shu bo‘shliqni to‘ldirishga qaratilgan.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotda dinamik va qiyosiy tahlil, statistik guruhlash, hududiy taqqoslash va tizimli yondashuv usullaridan foydalanildi. Asosiy ma’lumot manbai — IOMning 2025-yil yanvar–mart hisoboti (IOM, 2025). Migratsiya saldosi ko‘chib kelganlar va ko‘chib ketganlar soni ayirmasi sifatida talqin qilindi. Hududlar ijobiy saldo (qabul qiluvchi markazlar) va manfiy saldo (aholi chiqib ketuvchi hududlar) bo‘yicha tasniflandi. Tahlil tavsifiy xarakterga ega bo‘lib, migratsiya va urbanizatsiya o‘rtasidagi sabab-oqibat bog‘liqligi ekonometrik usulda baholanmagan.

Tahlil va natijalar.

1. Migratsiya saldosining transformatsiyasi

2010–2024-yillar davomida migratsiya saldosi manfiyligicha qolgan, ammo uning hajmi –44 ming kishidan –8,6 ming kishigacha (2024-yilda –8 613 kishi) qisqargan (IOM, 2025). Bu holat aholi harakatining mutlaq qisqarishini emas, balki uning ichki tuzilishidagi o‘zgarishni anglatadi: tashqi migratsiya ma’lum darajada barqarorlashgan paytda ichki migratsiya oqimlari faollashib, aholining yirik shaharlarga, ayniqsa Toshkent shahriga jamlanishi kuchaymoqda. Bu esa urbanizatsiya jarayonlarining tezlashishiga xizmat qilmoqda.

2. Ichki migratsiya va urbanizatsiya markazlari

2025-yil 1-chorak ma’lumotlariga ko‘ra, jami migratsiyada 63 077 nafar aholi kelgan va 65 126 nafar ketgan, ichki migratsiya umumiy harakatning asosiy qismini tashkil etgan (IOM, 2025). Hududlar kesimida Toshkent shahri va Toshkent viloyatida ijobiy migratsiya saldosi kuzatilib, aholining asosiy qismi aynan shu hududlarga jamlanmoqda; aksincha, Qashqadaryo, Samarqand va Surxondaryo kabi hududlarda aholining chiqib ketishi ustun. Bu aholining iqtisodiy faolligi yuqori shahar markazlariga intilayotganini va urbanizatsiya hududiy nomutanosiblik asosida kechayotganini ko‘rsatadi. Asosiy ko‘rsatkichlar 1-jadvalda umumlashtirilgan.

1-jadval

O‘zbekistonda migratsiya va urbanizatsiya ko‘rsatkichlarining o‘zaro bog‘liqligi

Ko‘rsatkich	Qiymat	Urbanizatsiyaga ta’siri
Migratsiya saldosi (2024-y.)	–8 613 kishi	aholi chiqib ketishi kamayib, ichki jamlanish kuchaymoqda
Jami migratsiya (2025-y. 1-chorak)	63 077 kelgan / 65 126 ketgan	ichki harakat ustun
Ichki migratsiya ulushi	99 % ga yaqin	shaharlarga aholi oqimi oshmoqda
Toshkent shahri saldosi	+4 806 kishi	urbanizatsiya markazi
Qashqadaryo saldosi	–1 808 kishi	aholi chiqib ketuvchi hudud
Tashqi mehnat migrantlari	1,3 mln nafar	shahar iqtisodiyotiga ta’sir
Pul o‘tkazmalari (2024)	14,8 mlrd $	uy-joy va xizmatlar sohasi o‘sishi

Manba: *IOM (2025) ma’lumotlari asosida muallif tuzgan.*

Jadval ma’lumotlari migratsiyaning urbanizatsiya drayverlaridan biriga aylanayotganini ko‘rsatadi. Ichki migratsiya ulushining yuqoriligi aholining asosan shaharlarga yo‘nalayotganini bildiradi, bu esa shaharlarda aholi zichligining ortishi, xizmatlar bozorining kengayishi va iqtisodiy faollikning oshishiga olib kelmoqda. Toshkent shahridagi ijobiy saldo uni mamlakatning asosiy urbanizatsiya markaziga aylantirgan.

3. Tashqi migratsiya, pul o‘tkazmalari va urbanizatsiya

2024-yilda xorijda mehnat faoliyatini amalga oshirayotgan O‘zbekiston fuqarolari soni 1,3 mln nafardan oshgan, ular yuborgan pul o‘tkazmalari 14,8 mlrd AQSH dollariga yetgan (IOM, 2025). Bu mablag‘lar asosan shahar hududlarida uy-joy qurilishi, xizmat ko‘rsatish sohasi va kichik biznesni rivojlantirishga yo‘naltirilmoqda, natijada shahar iqtisodiyoti va infratuzilmasi rivojlanmoqda. Shu tariqa tashqi migratsiya urbanizatsiyani bilvosita rag‘batlantiruvchi omil sifatida namoyon bo‘ladi.

4. Urbanizatsiya va hududiy nomutanosiblik

Migratsiya urbanizatsiyani rag‘batlantirish bilan birga hududlar o‘rtasidagi nomutanosiblikni ham kuchaytirmoqda. Manfiy saldoga ega hududlarda mehnat resurslari kamayib, iqtisodiy faollik pasaymoqda; aholi jamlanayotgan hududlarda esa infratuzilmaga ortiqcha bosim shakllanmoqda. Migratsiya ta’sirining kanallari 2-jadvalda keltirilgan.

2-jadval

Migratsiyaning urbanizatsiyaga ta’sir kanallari

Migratsiya omili	Urbanizatsiyaga ta’siri	Hududiy natija
Ichki migratsiya (shaharlarga jamlanish)	aholi zichligi ortadi, xizmatlar bozori kengayadi, iqtisodiy faollik oshadi	Toshkent shahri va viloyatida ijobiy saldo, infratuzilmaga bosim
Tashqi migratsiya va pul o‘tkazmalari	shaharlarda uy-joy qurilishi, xizmatlar va kichik biznes rivojlanadi	urbanizatsiyaning yanada tezlashuvi
Aholining chiqib ketishi (manfiy saldo)	qishloq va chekka hududlarda mehnat resurslari kamayadi	Qashqadaryo, Samarqand, Surxondaryo, Qoraqalpog‘istonda iqtisodiy faollik pasayishi xavfi

Manba: muallif ishlanmasi.

Migratsiya orqali kelayotgan pul mablag‘lari shaharlarda iqtisodiy o‘sishni rag‘batlantirayotgan bo‘lsa-da, ularning asosan shaharlarga yo‘naltirilishi urbanizatsiyaning yanada tezlashuviga sabab bo‘lmoqda. Demak, migratsiya va urbanizatsiya o‘zaro bog‘liq holda rivojlanib, mamlakatda hududiy rivojlanishning asosiy yo‘nalishlarini belgilab bermoqda.

Xulosa va amaliy takliflar

O‘zbekistonda ichki va tashqi migratsiya transformatsiyasi urbanizatsiya jarayonlari bilan uzviy bog‘liq holda rivojlanayotgani aniqlandi. Migratsiya saldosining manfiyligicha qolishiga qaramay, uning hajmi kamayib borayotgani aholi harakatining ichki qayta taqsimlanishi kuchayganini anglatadi. Aholining iqtisodiy jihatdan rivojlangan shaharlarga, ayniqsa Toshkent shahriga jamlanishi urbanizatsiyaning asosiy omillaridan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda. Tashqi mehnat migratsiyasi orqali kelayotgan pul o‘tkazmalari shaharlarda qurilish, xizmat ko‘rsatish va tadbirkorlik faoliyati o‘sishiga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, bu jarayonlar hududlar o‘rtasidagi ijtimoiy-iqtisodiy nomutanosibliklarni kuchaytirmoqda: ayrim hududlarda aholining chiqib ketishi mehnat resurslarini kamaytirsa, boshqalarida aholi jamlanishi infratuzilmaga ortiqcha bosim yuklamoqda. Demak, migratsiya urbanizatsiyani rag‘batlantiruvchi va hududiy muammolarni yuzaga keltiruvchi omil sifatida namoyon bo‘lib, uni zamonaviy tendensiyalarni hisobga olgan holda ilmiy asosda baholash muhimdir.

Quyidagi takliflar ilgari suriladi:

1. *Hududiy rivojlanishni muvozanatlashga qaratilgan iqtisodiy rag‘batlar.* Aholi chiqib ketayotgan hududlarda (Qashqadaryo, Surxondaryo, Qoraqalpog‘iston)

sanoat va xizmat ko‘rsatish sohalarini kengaytirish orqali mahalliy ish o‘rinlarini ko‘paytirish aholining majburiy migratsiyasini kamaytirishga xizmat qiladi.

2. *Urbanizatsiya markazlarida infratuzilma yuklamasini kamaytirish.* Toshkent shahri va boshqa yirik shaharlarda transport, uy-joy va ijtimoiy xizmatlar sohasidagi yuklamani kamaytirish maqsadida yangi turar-joy massivlari va yo‘ldosh shaharchalarni rivojlantirish zarur.

3. *Aholini ixtiyoriy hududiy qayta taqsimlashni rag‘batlantirish.* Aholi zich joylashgan hududlardan (Farg‘ona vodiysi, Samarqand) iqtisodiy imkoniyatlari kam o‘zlashtirilgan hududlarga (Sirdaryo, Navoiy, Qoraqalpog‘iston) ko‘chib borishni subsidiyalar, uy-joy va ish bilan ta’minlash orqali rag‘batlantirish maqsadga muvofiq.

4. *Tashqi migratsiyadan keladigan mablag‘larni urban rivojlanishga yo‘naltirish.* Migrantlar pul o‘tkazmalarini uy-joy qurilishi, shahar infratuzilmasi va kichik biznesni rivojlantirishga jalb qilish uchun moliyaviy instrumentlarni kengaytirish zarur.

5. *Migratsiya va urbanizatsiya monitoringi tizimini raqamlashtirish.* Aholi harakatini real vaqt rejimida kuzatish imkonini beruvchi raqamli platformalarni joriy etish migratsiya va urbanizatsiya jarayonlarini aniq baholash imkoniyatini kengaytiradi.

Adabiyotlar:

1. *IOM (2025) O‘zbekistonda migratsiya vaziyatiga oid hisobot: 2025-yil yanvar–mart. Toshkent: Xalqaro migratsiya tashkiloti.*
2. *O‘zbekiston Respublikasi (2020) “Tashqi mehnat migratsiyasi to‘g‘risida”gi Qonun. Toshkent.*

DEMOGRAFIYA VA MEHNAT BOZORI

BOSH MUHARRIR:
Umurzoqov Bahodir Xamidovich

MUHARRIR:
Bahriddinova Muazzam Azam qizi